

บทที่ 7

สรุปผลการวิจัย ปัญหา และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเพื่อศึกษาถึงหน้าที่ของวัฒนธรรมอาหารอิสลามที่มีต่อวิถีชีวิตของชาวไทยมุสลิม ซึ่งเป็นการศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนมัสยิดฮารูน เขตบางรัก กรุงเทพมหานคร

จุดมุ่งหมายของการวิจัยดังกล่าว ก็เพื่อให้ได้ทราบว่าศาสนาอิสลามมีข้อกำหนดเกี่ยวกับการบริโภคอาหารอย่างไร มีความเข้มงวดหรือยืดหยุ่นได้มากน้อยเพียงไร ดำรงอยู่บนหลักการใด และต้องการทราบว่ามุสลิมมีความผูกพันต่อข้อกำหนดในเรื่องการบริโภคอาหารมากน้อยเพียงไร และขึ้นอยู่กับเงื่อนไขอะไรบ้าง รวมทั้งศึกษาถึงความเข้มงวดในเรื่องการบริโภคอาหารดังกล่าวว่ามีผลกระทบต่อวิถีชีวิต และสังคมมุสลิม ตลอดจนสังคมในวงกว้างอย่างไร ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดสมมติฐานการวิจัย ดังนี้

1. ศาสนาอิสลามมีข้อกำหนดเกี่ยวกับการบริโภคอาหารที่ชัดเจน ละเอียด และเข้มงวด แต่ก็มีที่ยืดหยุ่นเพียงพอที่จะทำให้มุสลิมดำรงชีวิตได้อย่างปกติ
2. มุสลิมส่วนใหญ่มีความเคร่งครัดต่อข้อกำหนดในเรื่องการบริโภคอาหาร ซึ่งมีความรู้ในเรื่องศาสนามากเท่าไร ก็จะยิ่งมีความเคร่งครัดในการบริโภคอาหารมากเท่านั้น
3. จุดมุ่งหมายหลักในการบริโภคอาหารของมุสลิมก็เพื่อให้เกิดผลดีต่อร่างกายและจิตใจ
4. จุดมุ่งหมายแฝงในการบริโภคอาหารของมุสลิมก็เพื่อให้เกิดผลดีต่อสังคม
5. พฤติกรรมการบริโภคอาหารของมุสลิมจะมีผลต่อสังคมโดยรวมอย่างลึกซึ้ง ดังนี้
 - 5.1 ทำให้คนที่นับถือศาสนาที่มีความตระหนักในคำสอนของศาสนาเสมอ ซึ่งส่งผลให้เกิดความสำนึกในเรื่องอื่นๆ ตามมา
 - 5.2 ข้อกำหนดในเรื่องการบริโภคอาหารมีผลต่อการดำรงชีวิตของมุสลิมในการเลือกคบค้าสมาคมรวมกลุ่ม เลือกสถานที่อยู่อาศัย สถานที่ทำงาน การเดินทาง ฯลฯ
 - 5.3 มุสลิมต้องการเรียกร้องให้รัฐบาลออกกฎหมายและระเบียบทางสังคมต่างๆ ขึ้นมารองรับ เพื่อให้สนองต่อความต้องการของมุสลิม
 - 5.4 การสนองตอบจากรัฐบาลต่อเรื่องการบริโภคอาหารจะทำให้มุสลิมทั้งหลายเกิดความพึงพอใจในการเป็นสมาชิกของสังคม

สำหรับผลการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยแบ่งออกเป็น 5 ส่วน โดยผู้วิจัยได้นำเสนอในรูปแบบตารางประกอบการอธิบาย ซึ่งผลการวิจัยสรุปได้ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 30 สรุปผลการวิจัยที่ยอมรับและปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

สมมติฐาน	ยอมรับ	ปฏิเสธ
1. ศาสนาอิสลามมีข้อกำหนดเกี่ยวกับการบริโภคอาหารที่ชัดเจน ละเอียด และเข้มงวด แต่ก็มีที่ยืดหยุ่นเพียงพอที่จะทำให้มุสลิมดำรงชีวิตได้อย่างปกติ	✓	
2. มุสลิมส่วนใหญ่มีความเคร่งครัดต่อข้อกำหนดในการบริโภคอาหาร ยังมีความรู้เรื่องศาสนามากเท่าไรก็จะยิ่งเคร่งครัดในการบริโภคอาหารมากเท่านั้น	✓	
3. จุดมุ่งหมายหลักในการบริโภคอาหารของมุสลิมก็เพื่อให้เกิดผลดีต่อสุขภาพร่างกายและจิตใจ	✓	
4. จุดมุ่งหมายแฝงในการบริโภคอาหารของมุสลิมก็เพื่อให้เกิดผลดีต่อสังคม	✓	
5. พฤติกรรมการบริโภคอาหารของมุสลิมจะมีผลต่อสังคมโดยรวมอย่างลึกซึ้ง ดังนี้		
5.1 ทำให้คนที่นับถือศาสนาที่มีความตระหนักในคำสอนของศาสนาเสมอ	✓	
5.2 ข้อกำหนดในเรื่องการบริโภคอาหารมีผลต่อการดำรงชีวิตของมุสลิมในการเลือกคบค้าสมาคมรวมกลุ่ม เลือกสถานที่อยู่อาศัย สถานที่ทำงาน การเดินทาง ฯลฯ	✓	
5.3 มุสลิมจะเรียกร้องให้รัฐบาลมีการออกกฎหมายและระเบียบทางสังคมต่างๆ ขึ้นมารองรับเพื่อสนองต่อความต้องการของมุสลิม	✓	
5.4 การสนองตอบจากรัฐบาลต่อการบริโภคอาหารจะทำให้มุสลิมทั้งหลายเกิดความพึงพอใจในการเป็นสมาชิกของสังคม	✓	

1. จากผลการวิเคราะห์และทดสอบสมมติฐานข้อที่ 1 ที่กล่าวว่า ศาสนาอิสลามมีข้อกำหนดเกี่ยวกับการบริโภคอาหารที่ชัดเจน ละเอียดย และเข้มงวด แต่ก็มีความยืดหยุ่นเพียงพอที่จะทำให้มุสลิมดำเนินชีวิตได้อย่างปกติ พบว่า ศาสนาอิสลามเป็นศาสนาที่มีบทกำหนดเกี่ยวกับความเชื่อและการปฏิบัติในด้านต่างๆ ไว้อย่างชัดเจนและละเอียดเกือบทุกแง่มุม มีทั้งคำสอนที่เป็นข้อปฏิบัติต่างๆ ในชีวิตประจำวัน มีทั้งคำสอนที่เกี่ยวกับทั้งในโลกนี้และโลกหน้า มีทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติซึ่งได้กำหนดรูปแบบพฤติกรรมของมุสลิมไว้อย่างมั่นคง ทำให้มีการปฏิบัติที่เป็นแบบฉบับที่แน่นอน เมื่อเป็นเช่นนี้ ศาสนากับวัฒนธรรมก็คือเรื่องเดียวกันแยกกันไม่ออก ฉะนั้น โดยหลักการ การเปลี่ยนแปลงเนื้อหาวัฒนธรรมที่มุสลิมยึดถือจึงเท่ากับเป็นการเปลี่ยนแปลงเนื้อหาของศาสนาอิสลาม แต่ถึงอย่างไรก็ตาม เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงตามสภาพแวดล้อม พระผู้เป็นเจ้าก็เปิดโอกาสให้มนุษย์สามารถที่จะเปลี่ยนแปลงแก้ไข หรือกำหนดแนวทางปฏิบัติ เพื่อให้มีความเหมาะสมกับสถานการณ์และเวลาได้ เพียงแต่จะต้องกระทำให้สอดคล้องกับหลักการและคำสอนของศาสนาอิสลาม เช่นเดียวกันกับในเรื่องการบริโภคอาหารตามหลักการของศาสนาอิสลามที่มีข้อกำหนดที่ชัดเจน ละเอียดย และเข้มงวด แต่อย่างไรก็ตาม ด้วยความเมตตากรุณาและปรานีแห่งพระผู้เป็นเจ้า พระองค์ก็ได้กำหนดข้อยกเว้นไว้ ทั้งในเรื่องหลักการและการปฏิบัติ เพื่อให้มุสลิมสามารถบริโภคอาหารที่ต้องห้ามได้ โดยมีได้ทรงเอาผิดแก่ผู้ที่ฝ่าฝืนที่ได้มีเจตนาและอยู่ในสภาวะที่คับขัน ซึ่งนับเป็นความยืดหยุ่นเพียงพอที่จะทำให้มุสลิมดำเนินชีวิตได้อย่างปกติ ดังนั้นจึงเป็นการยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้

2. จากผลการวิเคราะห์และทดสอบสมมติฐานข้อที่ 2 ที่กล่าวว่า มุสลิมส่วนใหญ่มีความเคร่งครัดต่อข้อกำหนดในเรื่องการบริโภคอาหาร ซึ่งมีความรู้ในเรื่องทางศาสนามากเท่าไร ก็จะยิ่งเคร่งครัดในการบริโภคอาหารมากเท่านั้น จากการศึกษา พบว่า การบริโภคอาหารของมุสลิมเป็นวัฒนธรรมประการหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์ความเคร่งในศาสนาของมุสลิมที่แตกต่างไปจากศาสนิกอื่น ซึ่งตามบทบัญญัติที่ปรากฏในคัมภีร์อัล-กุรอานนั้น กำหนดให้มุสลิมเลือกบริโภคอาหารและเครื่องดื่มที่สะอาดถูกสุขอนามัย มีคุณค่าประโยชน์ และน่าชื่นชม แต่ในขณะที่ศาสนาอิสลามก็มีข้อห้ามบริโภคอาหารและเครื่องดื่มที่ไม่อนุมัติบางชนิด จากข้อกำหนดเกี่ยวกับการบริโภคอาหารที่ละเอียด ชัดเจน และเข้มงวดเช่นนี้ ทำให้มุสลิมส่วนใหญ่มีความเคร่งครัดต่อข้อกำหนดในการบริโภคอาหารเป็นอย่างมาก นอกจากนี้ ยังพบว่า ผู้ที่มีความรู้ในเรื่องศาสนามากจะมีความเคร่งครัดมากกว่าผู้ที่มีความรู้ศาสนามา น้อย เนื่องจากมีการรับรู้เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ทั้งแง่ดีและไม่ดี เช่นเดียวกันกับความเคร่งครัดในเรื่องของการบริโภคอาหาร ซึ่งผู้ที่มีความรู้ในศาสนามากเท่าไร ก็จะยิ่งมีความเคร่งครัดในเรื่องการบริโภคอาหารเท่านั้น ดังนั้นจึงเป็นการยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้

3. จากผลการวิเคราะห์และทดสอบสมมติฐานข้อที่ 3 ที่กล่าวว่า จุดมุ่งหมายหลักในการบริโภคอาหารของมุสลิมก็เพื่อให้เกิดผลดีต่อสุขภาพร่างกายและจิตใจ จากการศึกษาพบว่าทุกศาสนา ทุกลัทธิในโลกล้วนมีข้อกำหนดที่จำกัดเกี่ยวกับในเรื่องการบริโภคอาหารและเครื่องดื่ม ซึ่งข้อกำหนดต่างๆ ของแต่ละศาสนาล้วนมีเหตุผลทั้งสิ้น และเหตุผลอันยิ่งใหญ่ของศาสนาต่างๆ ก็คือเพื่อให้มนุษย์เป็นคนดีมีศีลธรรม ไร้โรคภัย ปลอดภัยจากอันตรายจะนำพาให้มนุษย์ไปสู่ความดีอย่างทั้งทางร่างกายและจิตใจ และหากพิจารณาจากหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ว่า การบริโภคอาหารนั้นมีอิทธิพลต่อสุขภาพร่างกาย สมองสติปัญญา และอุปนิสัยใจคอของมนุษย์เราอย่างไรหรือไม่แล้วผลจากการศึกษา พอสรุปได้ว่า การบริโภคอาหารและเครื่องดื่มนั้นมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงของมนุษย์ให้มีการพัฒนาที่สูงขึ้นหรือเสื่อมถอยลง ทั้งในทางสุขภาพร่างกาย ความเฉลียวฉลาด และความรู้สึกรู้สึกนึกคิดจิตใจที่สูงขึ้นหรือเสื่อมถอยลง ซึ่งจะแปรออกมาในรูปพฤติกรรมลักษณะต่างๆ เช่น การมีสุขภาพร่างกายและจิตใจที่อ่อนแอ มีโรคภัยไข้เจ็บต่างๆ การไม่จริงจังต่อหน้าที่การงาน การไม่รักเกียรติ ไม่ทะนุถนอมบารมีและความซื่อ เป็นต้น จากหลักฐานดังกล่าวได้พิสูจน์ให้เห็นว่าการที่ศาสนามีข้อกำหนดการบริโภคอาหารนั้นก็เพื่อประโยชน์แก่มนุษย์ทั้งสิ้น มิได้เพื่อให้เกิดความลำบากหรือยุ่งยากแก่ประการใด ในทางตรงกันข้าม ผู้ที่มีอุปนิสัยมักง่ายบริโภคอาหารไม่เลือกนั้น นอกจากจะเป็นลักษณะของมนุษย์ที่ยังไม่เจริญแล้ว ยังอาจก่อให้เกิดผลเสียต่อทั้งร่างกายและจิตใจ ดังนั้น การที่ศาสนาอิสลามให้ความสำคัญในเรื่องการโภชนาและการบริโภคอาหารเป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้เนื่องจากการบริโภคอาหารเป็นสิ่งที่มิอิทธิพลต่อสุขภาพร่างกายและจิตใจของมนุษย์โดยตรง เพราะอาหารนั้นถือได้ว่าเป็นสิ่งที่มีความสำคัญในการดำรงชีวิตของมนุษย์ และเป็นหนึ่งในปัจจัยสี่ที่จำเป็นต่อการดำรงชีพ โดยอาหารที่นำมาบริโภคจะต้องไม่เป็นพิษหรือบั่นทอนสุขภาพอนามัย เนื่องจากอาหารนั้นควรหมายถึงสิ่งที่บริโภคและก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสุขภาพร่างกายและจิตใจ ซึ่งการบริโภคอาหารโดยทั่วไปในแต่ละมื้อนั้นควรบริโภคให้ได้สารอาหารครบทั้ง 5 หมู่ ได้แก่ คาร์โบไฮเดรต โปรตีน ไขมัน วิตามิน และเกลือแร่ ซึ่งถือได้ว่าเป็นสารอาหารที่จำเป็นต่อร่างกายสำหรับมุสลิมแล้ว การบริโภคอาหารนอกจากเพื่อให้ได้สารอาหารดังกล่าวอย่างครบถ้วนแล้วมุสลิมทุกคนยังจะต้องถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัดภายใต้หลักการและบทบัญญัติของศาสนาอิสลาม ซึ่งโดยเนื้อหาของหลักการและบทบัญญัติเกี่ยวกับในเรื่องการบริโภคอาหารและเครื่องดื่มดังกล่าว เพื่อให้มุสลิมทั้งหลายได้บริโภคอาหารที่ดีมีคุณค่าและเป็นประโยชน์ต่อสุขภาพร่างกายและจิตใจ ดังนั้นจึงเป็นการยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้

4. จากผลการวิเคราะห์และทดสอบสมมติฐานข้อที่ 4 ที่กล่าวว่า จุดมุ่งหมายแฝงในการบริโภคอาหารของมุสลิมก็เพื่อให้เกิดผลดีต่อสังคม จากการศึกษาพบว่า จุดมุ่งหมายแฝงในการบริโภคอาหารของมุสลิมก็เพื่อให้เกิดผลดีต่อสังคม ทั้งนี้อาจพิจารณาได้จากการปฏิบัติตามข้อกำหนดเกี่ยวกับการบริโภคอาหารของมุสลิม ซึ่งเป็นสิ่งที่มุสลิมทุกคนถือว่าเป็นหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด โดยถือเป็นโองการคำสั่งพระเจ้าที่มีความศักดิ์สิทธิ์ มุสลิมต่างรู้ว่าเมื่อพระเจ้าบัญชาสิ่งใด พระองค์ย่อมทรงมีเหตุผลและรอบรู้เกินกว่าที่สติปัญญามนุษย์จะหยั่งถึง และมุสลิมเชื่อว่าเป็นสิ่งที่ดีงาม ทำให้เกิดผลดีแก่ผู้ปฏิบัติ ดังนั้น การปฏิบัติตามข้อกำหนดในศาสนาอิสลามจึงเกิดขึ้นด้วยความศรัทธาอย่างเดี๋ยวก็นึกได้ว่าเป็นการเพียงพอลแล้วสำหรับมุสลิม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของอีมิล เดอร์ไคม์ (Emile Durkheim) ที่ว่า ความเชื่อศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวบุคคลเข้ากับกลุ่ม และบุคคลจะปฏิบัติตามพิธีกรรมเกี่ยวเนื่องกับความเชื่อดังกล่าวนั้น อันเป็นพลังที่จะรวมกลุ่มเข้าด้วยกันให้เกิดความเป็นปึกแผ่น (Solidarity) เพื่อความอยู่รอดของกลุ่ม จะเห็นว่า ศาสนาและพิธีกรรมจะทำหน้าที่บำรุงรักษาให้สังคมนั้นดำรงอยู่ต่อไปได้ (Continuity) นอกจากนี้ ศาสนายังเป็นส่วนหนึ่งซึ่งทำหน้าที่ในการควบคุมและเสริมสร้างเสถียรภาพให้แก่สังคม และเมื่อพิจารณาแนวคิดของโรเบิร์ต เมอร์ตัน (Robert K. Merton) ที่เห็นว่า แต่ละสิ่งทางสังคม เช่น ขนบธรรมเนียมประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อศาสนา นอกจากจะมีหน้าที่มุ่งประสงค์ชัดเจน ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อสังคมแล้ว อาจมีหน้าที่อื่นแอบแฝง ซึ่งเป็นผลที่เกิดขึ้นนอกเหนือจากเป้าหมายที่กำหนดเช่นเดียวกับสังคมมุสลิม ซึ่งการปฏิบัติตามข้อกำหนดที่เกี่ยวกับการบริโภคอาหารนั้น นอกจากจะทำหน้าที่ดำรงอยู่ในสังคมจนเป็นประเพณีระเบียบที่ปฏิบัติกันอย่างเปิดเผยชัดเจนแล้ว การบริโภคอาหารของมุสลิมดังกล่าวยังแสดงให้เห็นวัตถุประสงค์อื่นที่แอบแฝงอยู่ด้วย กล่าวคือ

1. เป็นการแสดงออกถึงสำนึกในความเมตตาของพระเจ้าผู้เป็นเจ้าที่ประทานปัจจัยเครื่องยังชีพ
 2. ทำให้มุสลิมมีความรักใคร่และผูกพันต่อกันทั้งในระดับครอบครัวและระดับชุมชน เพราะการส่งเสริมให้มุสลิมบริโภคอาหารร่วมกัน ทำให้เกิดความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน
 3. ทำให้มีการพบปะสังสรรค์ ซึ่งเป็นการกระชับความสัมพันธ์ในหมู่มุสลิมด้วยกัน
 4. ทำให้ชุมชนหรือกลุ่มอยู่อย่างความสงบสุข แม้จะมีเหตุการณ์ความขัดแย้งก็ไม่รุนแรง เพราะสมาชิกทุกคนต่างมีความเชื่อถือนับถือและยึดมั่นในหลักการศาสนาเดียวกัน
 5. ทำให้เกิดความสุขในการมีวิถีชีวิตร่วมกัน เกิดกำลังใจที่จะต่อสู้กับอุปสรรคต่างๆ ทั้งยังเป็นการลดความกดดัน โศกเศร้าในจิตใจ ซึ่งทำให้มุสลิมตระหนักถึงการเป็นสมาชิกของสังคม
- จากจุดมุ่งหมายแฝง ทำให้มุสลิมปฏิบัติตามข้อกำหนดต่างๆ อย่างเคร่งครัดจนกลายเป็นวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี ซึ่งมุสลิมถือว่าเป็นหน้าที่ต้องปฏิบัติอย่างเปิดเผยในสังคม ดังนั้นจึงเป็นการยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้

5. จากผลการวิเคราะห์และทดสอบสมมติฐานข้อที่ 5 ที่กล่าวว่า พฤติกรรมการบริโภคอาหารของมุสลิมจะมีผลต่อสังคมโดยรวมอย่างลึกซึ้ง ดังนี้

5.1 ทำให้คนที่นับถือศาสนามีความสำนึกตระหนักในคำสอนของศาสนาเสมอ จากการศึกษาวิจัย พบว่า ศาสนาอิสลามนั้นเปรียบเสมือนธรรมนูญแห่งการดำเนินชีวิตของมุสลิม ดังนั้น รูปแบบแห่งพฤติกรรมในทุกย่างก้าวของมุสลิมจึงจำเป็นต้องอยู่บนครรลองของอิสลาม กล่าวคือ มุสลิมทุกคนต้องนำเอาวัฒนธรรมอิสลามมาเป็นวัฒนธรรมหลัก (Main Culture) แห่งตน ซึ่งทำให้มุสลิมจะต้องมีความตระหนักในคำสอนของศาสนาและหมั่นศึกษาหาความรู้ในศาสนา เพื่อที่จะได้สามารถแยกแยะให้ได้ว่า สิ่งทั้งหลายที่ปรากฏเป็นวิถีในการดำเนินชีวิตนั้น สิ่งใดบ้างที่เป็นวัฒนธรรมอิสลาม และมีสิ่งใดบ้างที่ไม่ใช่วัฒนธรรมอิสลามและเป็นวัฒนธรรมที่ขัดที่จำเป็นต้องละทิ้ง เมื่อมุสลิมส่วนใหญ่มีความเคร่งครัดต่อหลักการและข้อกำหนดในศาสนา ก็ย่อมจะทำให้พวกเขาเกิดความสำนึกในเรื่องอื่นๆ ตามมา ซึ่งรวมถึงในเรื่องการบริโภคอาหารด้วย นอกจากนี้ การบริโภคอาหารตามหลักการอิสลามดังกล่าวยังอาจใช้เป็นเครื่องมือในการทดสอบหรือชี้วัดคุณธรรมและความเคร่งครัดของมุสลิมได้ในหลายๆ ประการ เช่น ความซื่อสัตย์สุจริต ความอดทนอดกลั้น ความสำรวมตน และทำให้เกิดความตระหนักสำนึกในเรื่องอื่นๆ ตามมาด้วย ดังนั้นจึงเป็นการยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้

5.2 ข้อกำหนดในเรื่องเกี่ยวกับการบริโภคอาหารมีผลต่อการดำรงชีวิตของมุสลิม ในการเลือกคบค้าสมาคมรวมกลุ่ม เลือกสถานที่อยู่อาศัย สถานที่ทำงาน การเดินทาง ฯลฯ จากการศึกษา พบว่า เมื่อมุสลิมคือจะต้องมีวิถีการดำเนินชีวิตอยู่ในครรลองของวัฒนธรรมอิสลาม ซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่แตกต่างจากวัฒนธรรมอื่นๆ โดยเฉพาะการบริโภคอาหารที่ถือเป็นเอกลักษณ์ ทั้งนี้เนื่องจากการที่ศาสนาอิสลามมีหลักการและข้อกำหนดต่างๆ ซึ่งมีลักษณะเป็นทั้งกฎหมายระเบียบประเพณีปฏิบัติ ตลอดจนวิธีการปลีกย่อยอื่นๆ ที่มุสลิมจะต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด ซึ่งรวมทั้งหลักการและข้อกำหนดเกี่ยวกับการบริโภคอาหารที่ละเอียด ชัดเจน และเข้มงวดเช่นนี้ ทำให้มุสลิมต้องมีความระมัดระวังและรอบคอบเป็นอย่างมากในการบริโภคอาหารและเครื่องดื่ม นอกจากนี้ ยังพบว่า การบริโภคอาหารตามหลักการและบทบัญญัติของศาสนาอิสลามดังกล่าวยังมีผลต่อการดำเนินชีวิตของมุสลิมในหลายๆ เรื่อง ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องการคบค้าสมาคมรวมกลุ่ม การเลือกสถานที่อยู่อาศัย สถานที่ทำงาน สถานที่ศึกษา ร้านอาหาร ตลอดจนการเดินทาง เป็นต้น ดังนั้นจึงเป็นการยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้

5.3 มุสลิมจะเรียกร้องให้รัฐบาลออกกฎหมายและระเบียบทางสังคมต่างๆ มารองรับเพื่อสนองต่อความต้องการของมุสลิม จากการศึกษาพบว่า แม้ปัจจุบันจะมีการกำหนดมาตรการเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภคด้านอาหารและโภชนาการ แต่ในทางปฏิบัติแล้วไม่สามารถควบคุมตรวจสอบได้อย่างทั่วถึง ดังนั้น ปัญหาที่เกิดขึ้นย่อมจะเป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อผู้บริโภคมุสลิม นอกจากนี้ กฎหมายที่กำหนดขึ้นในสังคมยังคงยึดถือผลประโยชน์ของพลเมืองส่วนใหญ่เป็นหลัก เมื่อพลเมืองส่วนใหญ่มิใช่มุสลิมแล้ว มุสลิมในสังคมไทยซึ่งนับถือศาสนาและยึดถือวัฒนธรรมที่แตกต่างจากพลเมืองส่วนใหญ่ย่อมจะมีปัญหาอื่นๆ ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการเป็นผู้บริโภค เพราะโดยหลักการแล้ว มุสลิมจะต้องบริโภคอาหารที่ฮาลาลไม่ว่าจะเป็นอาหารหรือผลิตภัณฑ์อื่น แม้รัฐรวมถึงองค์กรระดับโลกจะได้วางระเบียบคุ้มครองผู้บริโภคในผลิตภัณฑ์สินค้าอาหารร่วมกัน ซึ่งกรณีของอาหารฮาลาลนี้ องค์กรทางศาสนาอิสลามในแต่ละประเทศจะเป็นผู้ควบคุมกำกับดูแล อย่างไรก็ตาม การละเมิดเรื่องฮาลาลก็เกิดขึ้นบ่อยครั้ง ในประเทศไทยมีการสร้างความเข้าใจผิดในเรื่องเครื่องหมายฮาลาลหลายกรณี ผู้ที่จะแก้ไขปัญหาเรื่องนี้ได้ก็คือ องค์กรมุสลิมในประเทศไทย ซึ่งถือได้ว่าเป็นตัวแทนมุสลิมทั้งประเทศ ได้แก่ สำนักจุฬาราชมนตรี คณะกรรมการกลางอิสลาม คณะกรรมการอิสลามแต่ละจังหวัด รวมถึงไปองค์กรเอกชนหรือกลุ่มคุ้มครองผู้บริโภคมุสลิมต่างๆ ที่จะต้องดำเนินการเรียกร้องให้รัฐบาลออกกฎหมาย และระเบียบทางสังคมต่างๆ ขึ้นมารองรับเพื่อให้ความคุ้มครองและช่วยเหลือแก่ผู้บริโภคมุสลิม ดังนั้นจึงเป็นการยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้

5.4 การสนองตอบจากรัฐบาลต่อเรื่องการบริโภคอาหารจะทำให้มุสลิมทั้งหลายเกิดความพึงพอใจในการเป็นสมาชิกของสังคม จากการศึกษาพบว่า ปัญหาที่เกิดขึ้นกับผู้บริโภคมุสลิม รัฐบาลจำเป็นต้องให้ความสำคัญในปัญหาดังกล่าว โดยการให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนด้านงบประมาณต่อสำนักจุฬาราชมนตรี คณะกรรมการกลางอิสลาม คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด ตลอดจนหน่วยงานราชการต่างๆ ที่เกี่ยวพันการดำเนินงานในด้านการวางมาตรฐานฮาลาล และสิ่งที่สำคัญที่สุดคือรัฐควรให้ความสนใจในเรื่องความพยายามผลักดันให้เกิดการออกกฎหมายและระเบียบทางสังคมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการปกป้องคุ้มครองผู้บริโภคมุสลิมในด้านที่เกี่ยวข้องกับประเด็นศาสนาให้มากขึ้น เนื่องจากการคุ้มครองสิทธิในด้านนี้บางครั้งไม่อาจนำกฎหมายมาใช้ได้ แต่จำเป็นจะต้องใช้กฎเกณฑ์ทางศาสนามาตัดสินและสร้างความเชื่อถือให้แก่ผู้บริโภคมุสลิม ซึ่งการสนองตอบของรัฐบาลต่อในเรื่องการบริโภคอาหารของมุสลิมดังกล่าวจะเป็นการสร้าง ความพึงพอใจให้แก่มุสลิมทั้งหลายว่าพวกเขาได้รับการดูแลเอาใจใส่จากรัฐบาลในการเป็นสมาชิกส่วนหนึ่งของสังคม ซึ่งจะเป็นการเสริมสร้างให้เกิดความเป็นปึกแผ่นในสังคมไทยได้เป็นอย่างดี ดังนั้นจึงเป็นการยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้

ปัญหาของการวิจัย

ผู้วิจัยเริ่มศึกษาค้นคว้าหาข้อมูลเบื้องต้น เพื่อใช้ประกอบการวิจัยมาตั้งแต่เดือนสิงหาคม จนถึงเดือนธันวาคม พ.ศ.2542 จึงเริ่มทำการเก็บข้อมูลภาคสนาม และนำเอาข้อมูลมาวิเคราะห์ เพื่อหาข้อสรุปจนถึงเดือนกรกฎาคม พ.ศ.2544 ซึ่งผู้วิจัยต้องประสบปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ดังนี้

1. จากการที่ได้เลือกกลุ่มตัวอย่างชาวไทยมุสลิมในชุมชนที่ใช้เป็นกรณีศึกษาวิจัยครั้งนี้ ทำให้ผู้วิจัยประสบปัญหาความยุ่งยากในการเก็บข้อมูลพอสมควรคือ ผู้วิจัยต้องใช้ความพยายามอย่างมากในการสร้างความเข้าใจกับกลุ่มประชากรตัวอย่างซึ่งเป็นชาวไทยมุสลิมในการศึกษาวิจัย เนื่องจากตัวผู้วิจัยมิได้เป็นผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามและในการเข้ามาศึกษาวิจัยในชุมชนช่วงแรกนั้น ผู้วิจัยจำต้องเข้ามาทำการศึกษาและสำรวจด้วยตนเอง โดยไม่ได้มีผู้ให้การช่วยเหลือแนะนำอย่างใด ดังนั้น ผู้วิจัยจึงตัดสินใจขอเข้าไปพบผู้นำชุมชนก่อน เพื่อแนะนำตัวและอธิบายให้ทราบถึงวัตถุประสงค์ในการทำวิจัยครั้งนี้ และหลังจากที่ผู้วิจัยได้แนะนำตัวและแจ้งให้ทราบวัตถุประสงค์เรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยก็ได้รับการต้อนรับในฐานะมิตรที่ดี และได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากกลุ่มตัวอย่างประชากร นอกจากนี้ กลุ่มผู้นำของชุมชน ได้แก่ อิหม่าม และคณะกรรมการมัสยิด ได้ให้ความช่วยเหลือผู้วิจัยโดยการช่วยตอบคำถามและอธิบายปัญหาข้อสงสัยต่างๆ บางประการเกี่ยวกับข้อบัญญัติในทางศาสนา และยังช่วยแจกแบบสอบถามและเก็บแบบสอบถามคืนได้มาก ซึ่งทำให้ผู้วิจัยใช้ระยะเวลาในการแจกแบบสอบถามได้สะดวกและรวดเร็วขึ้น

2. ผู้วิจัยมีอุปสรรคในการเก็บข้อมูล ซึ่งต้องใช้เทคนิควิธีการวิจัยทางมานุษยวิทยา โดยการเข้าไปสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมและสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งในการสัมภาษณ์แต่ละครั้งเรื่อก่อนข้างจะใช้เวลานาน จนทำให้บางครั้งชาวบ้านไม่ค่อยให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูลต่างๆ เพราะส่วนใหญ่จะมีเวลาในช่วงเย็นหลังเลิกงานแล้ว จึงทำให้รู้สึกอึดอัดที่จะตอบคำถามได้นานๆ ผู้วิจัยจึงแก้ไขโดยการตั้งคำถามทั่วไปและปล่อยให้ชาวบ้านเล่าไปเรื่อยๆ อย่างเป็นกันเอง

3. ผู้วิจัยมีปัญหาในการเก็บข้อมูลบางอย่าง ซึ่งเป็นข้อมูลที่ชาวบ้านไม่ค่อยจะยอมเปิดเผย เช่น เรื่องทรัพย์สินของครอบครัว ราชรับ-ราชจ่าย การประกอบอาชีพ และข้อมูลส่วนตัวบางอย่าง ผู้วิจัยจึงต้องพยายามสร้างความสัมพันธ์และความไว้วางใจ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นจริงมากที่สุด

4. ผู้วิจัยมีปัญหาในทางด้านภาษาเป็นอย่างมาก เพราะในการสัมภาษณ์บุคคลที่มีความรู้ทางศาสนานั้นมักมีคำศัพท์เฉพาะในทางศาสนาเป็นภาษาอาหรับ ซึ่งทำให้ผู้วิจัยซึ่งมิได้เป็นมุสลิมเกิดความสงสัยและไม่เข้าใจความหมายของคำศัพท์ที่อยู่บ่อยๆ แม้ว่าในการสัมภาษณ์ผู้รู้ทางศาสนาจะใช้ภาษาไทยในการสื่อสารระหว่างกันก็ตาม ผู้รู้ทางศาสนาบางคนต้องการจะให้สัมภาษณ์เป็นภาษาที่มีคำศัพท์เฉพาะในทางศาสนามากกว่าการอธิบายเป็นภาษาไทยที่ใช้ทุกคนโดยทั่วไป เพราะกลุ่มผู้รู้ทางศาสนาดังกล่าวให้เหตุผลว่า ถ้าสื่อสารด้วยศัพท์เฉพาะนั้นจะสามารถอธิบายและเข้าใจความหมายได้ชัดเจนมากกว่า แต่พอรู้ว่าผู้วิจัยไม่มีพื้นฐานความรู้และไม่สามารถเข้าใจกลุ่มผู้รู้ทางศาสนาเหล่านั้นก็ให้การสัมภาษณ์ โดยพยายามอธิบายหลักการศาสนาและเนื้อหาต่างๆ ด้วยภาษาไทยเป็นถ้อยคำที่เข้าใจได้ง่ายกับผู้วิจัยเป็นอย่างดี ซึ่งทำให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลไม่มากเท่าที่ควร

5. ผู้วิจัยมีปัญหาในด้านการแต่งกาย ในช่วงแรกๆ ของการเข้าไปในชุมชนเพื่อสัมภาษณ์และแจกแบบสอบถาม ด้วยเหตุที่ผู้วิจัยมิใช่มุสลิมทำให้เกิดความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ว่าจะต้องปฏิบัติในเรื่องการแต่งกายอย่างไร ผู้วิจัยจึงไม่ได้แต่งกายให้ถูกต้องตามแบบอย่างมุสลิมที่เป็นเอกลักษณ์ของผู้หญิงที่จะต้องแต่งกายให้ปกปิดส่วนต่างๆ ของร่างกายอย่างมิดชิด เพราะในระยะแรกๆ นั้นผู้วิจัยมักจะถูกถามว่าเป็นมุสลิมหรือไม่ พอผู้วิจัยตอบว่าไม่ใช่มุสลิม พวกเขา ก็ยอมรับและเข้าใจดีซึ่งไม่มีปัญหาอะไรมาก ในครั้งต่อๆ มา ผู้วิจัยก็ได้พยายามปรับเปลี่ยนการแต่งกายให้รัดกุมยิ่งขึ้น เพราะเป็นการให้เกียรติแก่บุคคลที่ผู้วิจัยไปขอสัมภาษณ์ และทั้งนี้ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นสิ่งที่ดีที่ควรปฏิบัติเพื่อความปลอดภัยและความสบายใจของตนเอง และหลังจากนั้นผู้วิจัยได้สังเกตเห็นว่าคนในชุมชนโดยเฉพาะผู้ใหญ่สูงอายุต่างให้คำชมและมองผู้วิจัยด้วยสายตาที่พอใจเป็นอย่างมาก เพราะชุมชนไทยมุสลิมแห่งนี้มีความเคร่งครัดในทางศาสนาค่อนข้างมาก

ข้อเสนอแนะด้านนโยบาย

1. จากผลการศึกษาวิจัยครั้งนี้ จะเห็นได้ว่า ชาวไทยมุสลิมส่วนใหญ่มีความเคร่งครัดสูงต่อการยึดถือปฏิบัติตามหลักการทางศาสนาอิสลามในเรื่องข้อกำหนดที่เกี่ยวกับการบริโภคอาหาร ทั้งนี้เพราะศาสนาอิสลามมีข้อกำหนดที่เกี่ยวกับการบริโภคอาหารที่ชัดเจน ละเอียดย และเข้มงวดมาก ดังนั้น จึงเป็นสิ่งที่ทางรัฐบาลควรจะต้องให้ความสำคัญในเรื่องนี้ โดยกำหนดแนวนโยบายของรัฐในการคุ้มครองผู้บริโภคมุสลิมในด้านอาหารและโภชนาการที่ชัดเจนและเป็นไปได้ในทางปฏิบัติเป็นการเฉพาะ โดยการออกกฎหมายที่เอื้ออำนวยให้เกิดบรรยากาศทางการคุ้มครองผู้บริโภคมุสลิม เช่น การกำหนดหลักเกณฑ์มาตรฐานบรรจุภัณฑ์และการแสดงฉลากสินค้าอาหารให้ชัดเจน

2. รัฐบาลควรจะมีการจัดสรรในด้านงบประมาณและกำลังเจ้าหน้าที่ เพื่อส่งเสริมการวิจัยที่จะเป็นประโยชน์และส่งเสริมให้เกิดการคุ้มครองผู้บริโภค

3. รัฐบาลควรจัดอบรมให้ความรู้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องกับวงจรการคุ้มครองผู้บริโภคด้านอาหาร เช่น กลุ่มผู้ผลิตและผู้จำหน่าย สื่อมวลชน ผู้จัดทำโฆษณา เจ้าหน้าที่ของรัฐในหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และเน้นให้ผู้บริโภคตระหนักถึงสิทธิขั้นพื้นฐานที่จะต้องได้รับจากการบริโภคสินค้าอาหาร

4. นอกจากนี้ รัฐบาลและหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องกับชุมชนไทยมุสลิมในด้านต่างๆ ควรจะให้การสนับสนุนชุมชนในหลายด้าน เช่น การจัดสรรเงินงบประมาณอุดหนุนแก้มัสยิดของกรมการศาสนา และในกรณีของชุมชนไทยมุสลิมที่มีปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมและสาธารณสุขปโภค ควรจะได้รับการดูแลพัฒนาให้มากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะด้านวิชาการ

1. ควรจะส่งเสริมให้มีการศึกษาวิจัยในปัจจัยด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งอาจจะมีผลต่อบทบาทและหน้าที่ของสถาบันศาสนาในปัจจุบัน เช่น ปัจจัยด้านสังคม ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ เป็นต้น

2. ควรเน้นให้มีการศึกษาวิจัยในประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริโภคสินค้าอาหาร เพื่อนำมาปรับปรุง แก้ไข และส่งเสริมด้านการคุ้มครองผู้บริโภคให้มีการพัฒนาในเรื่องมาตรฐานของสินค้าอาหาร และประสิทธิภาพของมาตรการด้านการคุ้มครองผู้บริโภคให้เข้มงวดมากยิ่งขึ้น

แต่อย่างไรก็ตาม การศึกษาวิจัยในครั้งนี้เป็นเพียงการศึกษาวิจัยเฉพาะกลุ่มชาวไทยมุสลิมในชุมชนมัสยิดฮารูณเท่านั้น หากจะมีการศึกษาวิจัยในเรื่องเกี่ยวกับหน้าที่ของศาสนาที่มีต่อสังคม ก็ควรที่จะศึกษาหน้าที่ของศาสนาที่มีต่อสังคมในเรื่องอื่นๆ หรือในกรณีที่ศึกษาวิจัยในเรื่องเกี่ยวกับวัฒนธรรมการบริโภคอาหารของมุสลิมก็ควรที่จะมีการศึกษาเรื่องผลิตภัณฑ์อาหารสำหรับมุสลิม (อาหารฮาลาล) ในพื้นที่ศึกษาอื่นๆ เพื่อเปรียบเทียบและเป็นการขยายขอบเขตของการศึกษาต่อไป